

TALABALARNING O'QUV JARAYONIGA IJTIMOIIY MOSLASHUVINING O'ZIGA XOS PSIXOLOGIK QIRRALARI

Mirzo Ulug'bek nomidagi O'zbekiston Milliy universiteti

Ijtimoiy fanlar fakulteti

Psixologiya faoliyat turlari yo'nalishi

2-bosqich magistranti

Rahmatova Nargiza Allayor qizi

Annotatsiya: Talabalarni oliy o'quv yurtlarida o'qish uchun moslashtirish hozirgi zamonning dolzarb muammosidir, kelajakda mutaxassisning kasbiy faoliyati va shaxsiy rivojlanishi moslashuv jarayonining muvaffaqiyatli kechishi bilan uzviy bogliq. Ko'plab zamonaviy talabalar o'zini o'zi rivojlantirishda qiyinchiliklarga duch kelishmoqda. Ushbu muammoni hal qilishda talabalarning ta'lim jarayoniga moslashishini amaliy va nazariy bilimlarga tayangan holda o'rganish muhimdir. Bunday moslashish psixologik to'siqlarni yengishga yordam beradi.

Tayanch so'zlar: adaptatsiya, psixologik omil, shaxs, mutaxassis, kasbiy faoliyat, ta'lim jarayoni, model, kasb, ta'lim standarti, madaniy, ilmiy, psixologik iqlim

Аннотация: адаптация студентов к обучению в высших учебных заведениях-актуальная проблема современности, профессиональная деятельность и личностное развитие будущего специалиста неразрывно связаны с успешным протеканием процесса адаптации. Многие современные студенты сталкиваются с трудностями в саморазвитии. При решении данной задачи важно изучить адаптацию учащихся к учебному процессу, опираясь на практические и теоретические знания. Такая адаптация помогает преодолеть психологические барьеры.

Ключевые слова: адаптация, психологический фактор, личность, специалист, профессиональная деятельность, образовательный процесс, модель, профессия, образовательный стандарт, культурный, научный, психологический климат.

Annotation: adaptation of students to study in higher educational institutions is an urgent problem of the present time, the professional activity and personal development of a specialist in the future is inextricably linked with the successful course of the adaptation process. Many modern students face challenges in self-development. In solving this problem, it is important to study the adaptation of students to the educational process, relying on practical and theoretical knowledge. Such adaptation helps to overcome psychological barriers.

Base words: adaptation, psychological factor, person, specialist, professional activity, educational process, model, profession, educational standard, cultural, scientific, psychological climate.

Moslashish (adaptatsiya) - bu munosabatlarning tabiatini o'zgartirish, o'quvchining ta'lim muassasasidagi o'quv jarayonining mazmuni va uni tashkil etilishiga munosabatidir. Aqliy moslashuv inson yoki guruhning faoliyati bilan bog'liq bo'lib, atrof-muhitga moslashish yoki o'ziga atrof-muhitni moslashtirish jarayonlarining o'zaro ta'siri sifatida tushiniladi. Psixologiyada "moslashish" atamasi obyektiv atrof-muhit omillari ta'siri ostida shaxsning psixikasini qayta tuzishni, shuningdek, insonning turli xil atrof-muhit talablariga ichki noqulaylik sezmasdan va atrof-muhit bilan ziddiyatsiz moslasha olish qobiliyatini anglatadi. Bu moslashuv hodisasining protsessual tomonini, hayvonlarning moslashuvidan farqli o'laroq, qiyinchiliklarni yengib o'tish yoki ma'lum shaxsiy xususiyatlarning shakllanishi, masalan, kasbiy fazilatlarning yuzaga kelishida namoyon bo'ladi. Oliy o'quv yurti talabalarining yangi o'quv muhitiga moslashishi, undagi ijtimoiy-psixologik jihatlar Povalyova.M.A., Pean A.A., Kudashev A.R., Baranov

A.A., Vsevolodova N.A., Babaxan Yu.S., Dubovitskaya T.D asarlarida va ilmiy ishlarida yetarlicha asoslanib o'rganilgan. Universitetga kirish va o'qish talabalarni yangi madaniy, ta'lim muhitiga jalb qilish bilan birga kechadi, bu moslashish jarayonining boshlang'ich mexanizmi hisoblanadi. Moslashuvning muvaffaqiyati talabalarning zahira imkoniyatlarini yangilash va o'quv jarayonida duch keladigan turli xil qiyinchiliklarni yengishga tayyorligini o'z ichiga oladi. Yangi o'quv muhitga moslashishda quyidagi qiyinchiliklarga duch kelinadi:

- Eski qadriyatlar tizimiga amal qilish;
- Assimilyatsiya;
- Yangi turar-joy sharoitlariga moslashish;
- Yangi kursdoshlari bilan muloqot;
- O'qituvchi shaxsi;
- Tabiiy sharoit va boshqalar.

Moslashuv samaradorligining mezonlari qanday? Uning muvaffaqiyatini qanday ta'minlash mumkin? degan savollar hozirda ko'plab uchramoqda. Mezonlar orasida, birinchi navbatda, kuzatilishi oson bo'lgan obyektiv mezonlarni ta'kidlaymiz. Bu akademik ko'rsatkichlar, jamoat hayotining turli shakllarida ishtirok etish darajasi, salomatlik holati (ham psixologik, ham jismoniy salomatlik), ilmiy faoliyat darajasi bo'lishi mumkin. Shuningdek, obyektiv faktorlar bilan bir qatorda subyektiv mezonlar mavjud, ular faoliyatdan qoniqish (atrof-muhit, vaziyat va boshqalar), o'zini takomillashtirish va o'zini o'zi anglash istagi, yetakchi qiymat yo'nalishlari, o'z-o'zini hurmat qilish, hissiy barqarorlikni o'z ichiga oladi. Moslashish talabalarga nafaqat yangi sharoitlarga ko'nikishni, balki xatti-harakatlarning yangi shakllari va yangi ijtimoiy rollarni aniqlash imkonini beradi. Ushbu jarayon tufayli shaxsning yangi muhitda eng yaxshi faoliyati uchun sharoitlar yaratilmoqda. Agar moslashuv ro'y bermasa, talabada mavzuni

o'zlashtirishda qiyinchiliklarga duch kelish hollari ham yuz beradi. Universitetda talabalarni moslashtirish masalasi haligacha dolzarb bo'lib qolmoqda. Talabalarning oliy ta'lim jarayoniga moslashishi ijtimoiy, psixologik, pedagogik va boshqa jihatlarni qamrab oluvchi hodisadir. Korovina.I.V fikriga ko'ra esa, universitetdagi talabalarning psixologik moslashuvida quyidagilarni yaqqol ajralib ko'rsatish mumkin deb hisoblaydi

- o'quv faoliyati sharoitlariga moslashish (o'qitishning yangi shakllariga moslashish, bilimlarni nazorat qilish va o'zlashtirish, boshqa ish va dam olish rejimiga, mustaqil hayot tarziga va shunga o'xshashlar kabiga moslashishda namoyon bo'ladi); - guruhga moslashish (hamkasblarni jamoaga kiritish, uning qoidalari, an'analarini o'zlashtirish); - kelajakdagi kasbga moslashish (kasbiy bilim, ko'nikma va fazilatlarni o'zlashtirish) guruhga moslashish (hamkasblarni jamoaga kiritish, uning qoidalari, an'analarini o'zlashtirish) kabilar. Shaxsni shakllantirishning eng muhim sohalariga asoslanib, birinchi kurs talabalarining moslashuv jarayonining asosiy mazmunini quyidagicha aniqlash mumkin:

- yangi ta'lim standartlarini, ta'lim jarayonidagi qoidalarni o'zlashtirish
- talabalarda kasbga tayyorgarlik, kasb layoqatini o'qishning dastlabki yillaridan shakllantirishga e'tibor qaratishga doir chora-tadbirlarni qo'llash;
- ilmiy faoliyatning yangi soha va turlariga o'qitish;
- talabalar turar joyidagi yangi yashash sharoitiga moslashish va boshqalar.

Tadqiqotdan xulosa qilib shuni aytish mukinki, quyida keltiriladigan choratadbirlar talaba yoshlardagi o'quv muhitiga moslashish jarayonini yengillashtiradi :

- Talabalarni yangi o'quv muhitiga moslashtirish uchun pedagoglar tomonidan alohida chora-tadbirlar qo'llash lozim;
- O'quv yilining dastlabki kunlaridanoq OTM amaliy psixologi tomonidan yangi kelgan talabani o'quv motivlarini aniqlashga qaratilgan so'rovnomalar o'tkazishilishi kerak, shu orqali talabani keyingi o'quv faoliyatidagi samaradorligini ta'minlash mumkin;

- Talaba uchun yangi bo'lgan o'quv muassasa haqida unga to'liq ma'lumot berish, ya'ni, oldindagi hodisalarga nisbatan ustanovka hosil qilish lozim. Xulosa o'rnida shuni aytish mumkinki, talabalarni yangi o'quv sharoitlariga moslashtirish pedagogik va psixologik jihatdan muhim ahamiyat kasb etadi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Shofqorov, A. M. (2020). Interfaol usullarning ahamiyati. Science and Education, 1(Special Issue 2)
2. Махмудов, Қ. Ш., Санакулов, З. И., Шайхисломов, Н. З., & Қаршиева, Д. Э. (2020). Педагогик таълимда "Кластер". Science and Education, 1(7), 587-593.
3. Shayxislamov, N. Z. (2020). Pxisolingvistikada assotsiativ metod asosida nutqning o'rganilishi. O'zbekistonda innovatsion ilmiy tadqiqodlar va metodlar, 37- 42.